

DILEME ETICE ÎN PROFESIA DE INGINER

Victoria FLOREA

Universitatea Tehnică a Moldovei

Abstract: Subiectul dilemelor etice merită o deosebită atenție, întrucât vizează chiar și cei mai corecți indivizi, putând fi cauza unor greșeli serioase. În profesia de inginer, acestea apar destul de frecvent datorită prezenței unor principii incompatibile în determinarea soluției corecte. Respectarea concomitentă a normelor tehnice, valorilor general-umane, cerințelor angajatorilor și clienților poate fi dificilă. Un caz destul de comun este cel al situației neașteptate și neobișnuite, ce a apărut independent de dorința persoanei care este supusă unui conflict intern. Astfel, această lucrare conține o listă de dileme morale frecvente și propune căi de soluționare a acestora, bazate pe ideile diferitor școli de etică.

Cuvinte-cheie: dilemă etică, cod de etică profesională, confidențialitate, plagiat, viziune teleologică, viziune deontologică.

1. Caracteristica principală a dilemelor etice în profesia de inginer

Pentru majoritatea domeniilor de activitate, există un cod de etică, ale cărui principii sunt menite să asigure un comportament corect, pentru a contribui la siguranța, bunăstarea tuturor membrilor societății și a majora prestigiul social al ramurii de activitate. Codul american de etică inginerească menționează un set de reguli importante pentru oamenii ce practică această profesie:

1. Să considere primordial viața, sănătatea și bunăstarea oamenilor.
2. Să acționeze în limitele propriei competențe.
3. Să fie obiectivi în declarațiile publice.
4. Să fie cinstiți în apărarea intereselor clienților și angajatorilor.
5. Să nu admită acțiuni ce să ducă oamenii în eroare.
6. Să nu facă promisiuni nefondate.
7. Să acționeze cinstit, responsabil, etic, legitim, apărând onoarea, reputația profesiei sale.

Din cauza impactului imens asupra societății, în practică, un inginer are o șansă destul de înaltă de a se confrunta cu imposibilitatea respectării concomitente a mai multor dintre aceste norme, generându-se nu puține dileme morale.

Ce este o dilemă morală? În multe surse aceasta este definită ca o situație complexă, un paradox etic, ce implică un conflict mintal între două modalități de rezolvare a unei probleme, astfel creându-se impresia că respectarea unui principiu duce la încălcarea celuilalt. Un specialist în tehnologii informaționale se poate confrunta cu o mare varietate de dileme. Cele mai des întâlnite vizează protecția datelor persoanele, confidențialitatea informației și supravegherea exagerată.

Prin natura activității sale, programatorii au acces și control asupra unei cantități mari de informație cu caracter personal. În acest caz, controlul poate să evolueze cu ușurință în obsesie.

Atunci când în jocul datelor personale se implică statul, situația se complică și mai mult. Este oare corect ca toți cetățenii să fie supravegheați pentru a combate terorismul? La această întrebare și-a răspuns Edward Snowden, numit de mulți un whistle blower (avertizor de integritate). Acesta a fost un angajat al CIA, ce a publicat mii de documente ale Agenției Americane de Securitate Națională. Astfel el a expus întreaga gamă de intervenție a guvernului SUA în viața personală a cetățenilor și a comunității internaționale (în special programul PRISM – ce a permis să obținerea informației de la companii precum Google, Facebook și Apple). Chiar dacă a scăzut eficiența guvernelor în combaterea terorismului, se poate observa efectul informației oferite de Snowden asupra conștiinței oamenilor. Ei au devenit mult mai preocupați de securitatea informațională, și mai conștienți de comportamentul online.

Un alt tip de probleme este legat de faptul că inginerii creează produse care vor fi folosite de un număr mare de oameni. Aici se poate observa dilema raportului dintre atitudinea față de client versus costurile suportate de întreprindere.

Proiectele software mari nu se soldează niciodată fără greșeli de cod. Deseori, repararea unei greșeli minore, poate duce la apariția unor erori grave. Atunci când livrarea unui produs de calitate pentru client este o prioritate și timp este puțin, compania trebuie să aleagă cu grijă greșelile ce trebuie reparate, prezența cărora poate afecta funcționarea normală a programului. Dilema morală constă în setarea unei limite de

toleranță pentru erori, astfel încât clientul să nu fie prejudiciat. La fel, deseori inginerul este pus în situația să aleagă dintre un sistem economic rentabil și unul sigur. Un caz recent al unei alegeri greșite a putut fi observat în iulie 2015, când compania FIAT Chrysler a fost obligată să recheme peste 1.4 milioane de automobile Jeep Cherokee, care aveau un sistem de securitate sensibil.

Alte probleme des-întâlnite sunt: plagiatul și oferirea de declarații adevărate atunci când angajatorul sau clientul cer inversul.

2. Metode de soluționare a dilemelor

Generalizând, se poate spune că există două mari abordări în privința soluționării unei astfel de probleme. Una dintre abordări se axează pe consecințele practice ale acțiunilor noastre, iar cealaltă, pune în evidență însăși acțiunea. Prin urmare prima școală (teleologică) susține că în pofida încălcării unor principii, dacă nimeni nu a avut de suferit, nu este nevoie de pedeapsă. Cealaltă (deontologică) susține că unele acțiuni sunt prin natura lor, greșite.

2.1 Viziunea teleologică

Teleologii, tratând etica sub aspect pragmatic, consideră că moralitatea unei acțiuni depinde de măsura în care aceasta ajută sau rănește oameni. Acțiunile ce produc mai mult bine decât rău sunt corecte, celelalte – incorecte. Această idee a fost împărtășită de către Jeremy Bentham (1748-1832) și Stuart Mill (1806-1873).

Bentham, influențat puternic de David Hume, a avut scopul să creeze o știință morală ce ar fi mai rațională, obiectivă și productivă în privința separării ideilor corecte de cele incorecte. Bentham își începe lucrarea „Introducere în principiile moralei și legislației” cu niște observații proprii: „ 1) Plăcerea și durerea ne conduc viața. 2) Prima face viața mai fericită, iar ultima o face mai nefericită. Natura i-a plasat pe oameni sub conducerea acestora. Ele ar trebui să determine cum să procedăm.” Din aceste idei, Betham conturează noțiunea de „utilitate”: proprietatea oricărui obiect de a produce avantaje, fericire sau de a preveni răul.

Astfel, utilitarismul consideră căo decizie este bună dacă produce înclinarea balanței înspre fericire pentru un număr cât mai mare de oameni, „binele celor mai mulți”. Betham chiar a propus un mod de cuantificare a plăcerii sau durerii produse de o acțiune, numit calcul hedonistic, bazat pe: intensitatea plăcerii sau durerii, durata acestora, probabilitatea ca acestea să se întâmple, cât timp va lua pentru ca aceste consecințe să apară, efectul pe termen lung, numărul de persoane afectate. Avantajul acestui calcul este obiectivitatea și imparțialitatea (nimeni nu este priorizat). Betham a utilizat acest sistem pentru a demonstra că furtul este rău (victimele sunt nefericite pe termen lung, fericirea scurtă a hoțului).

Un alt reprezentant al utilitarismului este John Stuart Mill. Acesta a observat că doctrina teleologică era deseori aplicată pentru a justifica faptele rele, fiind decis să o revizuie. El a negat ideea lui Betham, că toate plăcerile sunt egale. Mill considera că acestea trebuie prioritizate, introducând noțiunea de „plăceri de calitate înaltă” (ce îmbunătățesc inteligența, educația) și „plăceri de calitate joasă” (ce alimentează viciile). Astfel, utilitarismul a ajuns să nu mai justifice minciuna. Un aspect ce a rămas nerezolvat și e deseori criticat este cantitatea de beneficii. Conform utilitarismului, sclavagismul (în condițiile în care 1% din populația lumii sunt sclavi) ar fi moral, dacă ar fi în stare să rezolve celelalte probleme ale umanității.

2.2 Viziunea deontologică

Principala idee a deontologismului se bazează pe faptul că unele acțiuni sunt considerate bune sau rele în sine, având valoare intrinsecă. De exemplu, minciuna nu poate fi considerată un lucru moral, indiferent de beneficiile ce ar putea genera din aceasta.

Cel mai important reprezentant al acestei școli este Immanuel Kant. El considera că a descoperit legea morală fundamentală ce ar determina corectitudinea unei acțiuni fără a analiza consecințele.

Kant și-a numit legea morală imperativul categoric, concentrându-se pe aspectele interne raționale ale comportamentului uman. Kant considera că baza obligației morale „nu trebuie căutată în natura omului sau în circumstanțele în care acesta este plasat, ci se caută a priori pe baza conceptelor rațiunii pure.” Pentru ca o acțiune să fie bună, aceasta nu numai trebuie să se conformeze unei legi morale, ci și să fie înfăptuită în numele legii morale. Unicul lucru care este pozitiv în sine este dorința de a săvârși fapte bune, ghidată de simțul responsabilității. Dorința de a realiza fapte bune există pentru că este corectă, nu pentru că ar avea consecințe morale pozitive. Rațiunea dictează principiul dorinței de a face fapte bune, numit „maximul unei acțiuni”, ce ar trebui să fie o lege universală. Kant formulează imperativul categoric: „Acționează așa încât fapta ta să fie o lege universală”. Având în vedere că principiile etice sunt un produs al rațiunii, ele ar trebui să aibă același caracter ca și logica, matematica fiind consistente și valide universal. Kant considera că dacă o persoană poate transforma maximul acțiunii sale în lege universală, această acțiune corespunde simțului responsabilității. Maximele ce nu trec testul sunt greșite.

De exemplu, un individ ce vrea să împrumute bani, nefiind sigur că-i va putea întoarce își dă seama că această acțiune, deși compatibilă cu bunăstarea lui în viitor, nu poate deveni lege universală. Oamenii nu ar putea funcționa într-o societate în care nimeni nu întoarce banii împrumutați, prin urmare acțiunea lui e greșită, imorală, creând o contradicție. Mai târziu, Kant definește imperativul categoric în termenii demnității umane și a libertății. „Acționează în așa fel, încât să tratezi umanitatea ca o finalitate (scop), și nu ca mijloc”, considerând că avem o demnitate ce trebuie respectată în relațiile cu ceilalți. Oamenii trebuie considerați autonomi și capabili să-și controleze soarta, fără să fie manipulați. Tratarea oamenilor ca „mijloc”, înseamnă manipularea semenilor în realizarea propriilor scopuri, fără acordul lor, neluând în considerare libertatea, raționalitatea și inalienabilitatea drepturilor.

Teoriile celor două școli se folosesc deseori complementar, întrucât majoritatea persoanelor analizează atât consecințele cât și fapta în sine.

În soluționarea unei dileme este recomandat să parcurgem câteva etape.

1. Analiza consecințelor: Cine va avea de câștigat și de pierdut în urma acțiunii?
2. Analiza acțiunilor:
Concentrarea strict asupra acțiunii în sine, din punctul de vedere al principiilor etice.
3. Luarea deciziei prin racordarea concluziilor etapelor precedente.

Bibliografie

1. Thomas I. White, Ph.D „*Resolving an Ethical Dilemma* ” <http://bourbon.usc.edu/engr102-f09/ethics.pdf>
2. <http://www.onlineethics.org/Resources/Cases/Falsify.aspx>
3. <http://www.raeng.org.uk/publications/other/engineering-ethics-in-practice-shorter>
4. <http://www.cs.rit.edu/~rwd/cs1/Notes/Ethical%20Dilemmas.pdf>
5. *Snowden's Global Impact | Visual Timeline* www.whoishostingthis.com